

VÍTKOVICE V KRKONOŠÍCH, okr. Semily, Liberecký kraj

Horské hospodářství Kotelská bouda

1680 (?) až 1910

Význam: Archeologická ukázka pozůstatků typického krkonošského budního hospodářství.

Historie: Budní hospodářství (něm. *Baudenwirtschaft*) bylo typickým fenoménem Krkonoš. Tento způsob obživy sem zavedli alpsští kolonisté (dřevorubci), kteří přišli v době masivní těžby dřeva pro kutnohorské stříbrné *doly a zůstali i poté, kdy byla ve druhé polovině 17. století podstatná část Krkonoš odlesněna. Základy budního hospodářství tvořila letní pastva dobytka a získávání sena v odlesněných částech hor a nad hranicí lesa. Seno se pak v zimě sváželo z horských seníků na saních do statků v podhůří.

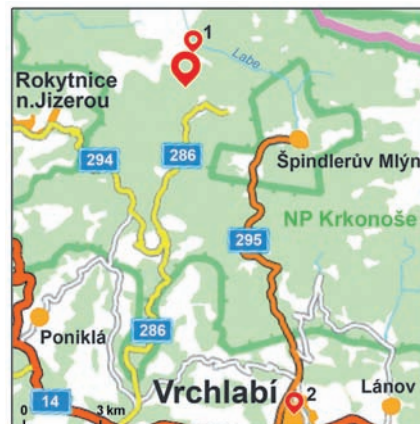
Kotelská bouda (*Kösselbaude*) na úbočí hory Kotel v Krkonoších, byla původně součástí skupiny Rokytenských dvorských bud, pa-

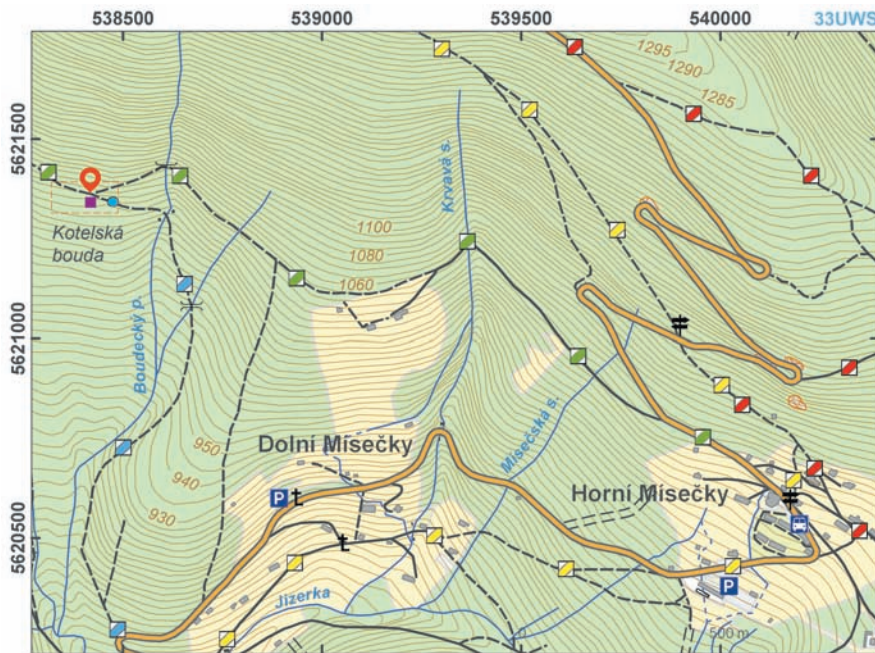
třících k harrachovskému panství. První stavba stála v prostoru kotelské enklávy patrně již před r. 1700. V l. 1707–1708 zde nechal hrabě Harrach vykácet kleč a postavit boudu novou. Ta byla za hospodářských úprav hraběte Sweert-Sporcka v r. 1748 stržena a na jejím místě byla postavena nová, „vzorová“ bouda, nazvaná na počest majitele panství *Fridrichsbaude* neboli „Svatého Bedřicha kotelná bouda pro dobytek“. Cena její stavby se z plánovaných 4 tisíc zlatých vyšplhala až na konečných 10 tisíc; však také byla bouda po dokončení tak pěkná, že údajně vypadala jako „kaplička na hoře“. V době největšího rozkvětu se zde chovalo 80 krav a 30 koz.

V polovině 19. století začal být budní systém nerentabilní. Některé boudy se přeměnily na celoročně užívané a začaly si přivydělávat pro-

↑ Ruiny západního křídla Kotelské boudy. Foto Z. Kačerová, 2014.

□ Plán lokality zaměřila J. Minarčíková, 2013; upravil Č. Čišecký.

dejem mléčných produktů, zejména sýrů. Soumrak budního hospodářství přinesl především turismus, jehož počátek je kladen na přelom 18. a 19. století. Boudy podél turistických cest byly postupně přestavovány na turistické ubytovny a hospody, které přinášely větší výnos. Kotelská bouda stála stranou turistických cest, a proto novému trendu nevyhovovala. Již v polovině 19. století zde stavy dobytka významně poklesly a z původní budovy zbylo pouze západní obytné křídlo, které začalo být využíváno jako panská hájenka. V r. 1910 byla stavba jako typická ukázka krkonošských bud uchráněna likvidace, opatřena novou střechou a ponechána českým lyžařům. Za podivných okolností však v témže roce vyhořela a od té doby již nebyla obnovena.

Popis: Bouda byla vybudována na jižním svahu Krkonoše (Kotle) pod Krakonošovou cestou, vedoucí z Horních Míseček ke Dvoračkám (Dvorským boudám), a leží v nadmořské výšce 1091 m, pod horní hranicí lesa. V zachovalých pozůstatcích je dochován půdorys z r. 1748 a několik pozdějších přestaveb. Bouda měla dvě obytná křídla na vysoké kamenné podezdívce, srubové stěny a šindelovou střechu. Obytná křídla (**B**, **E**) spojovaly budovy podezděných chlévů (**A**), čímž vznikla dispozice stavby z pěti segmentů.

Původní délka komplexu činila asi 70 m. Obytná křídla měla téměř čtvercový tvar o vnějším rozměru 10 × 11 m. Chlévy byly přes 50 m dlouhé a 12 m široké; původně je předělovaly čtyři příčky, z nichž jsou dnes patrné pouze dvě. Vstupy

do chlévů vedly ze severní strany nebo z obytných částí po vyvýšeném zápraží.

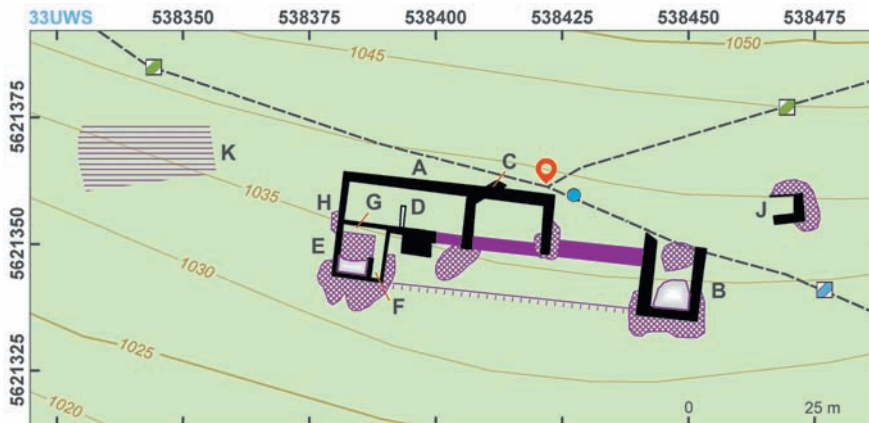
Západní obytné křídlo (**E**) mělo vysokou kamennou podezdívku, opatřenou třemi opěrnými pilíři, která sahala původně do výšky 3 m a směrem do svahu se snižovala. Vnitřní prostor podezdívky sloužil jako sklep, překrytý dřevěnou podlahou. Ve východní části podezdívky se nachází 1,6 m široký koridor, oddělený od západní části asi 90 cm širokou zdí – snad šlo o samostatný sklípek (**F**). Na severní straně byl sklep zaklenut kamennou klenbou; nad ní se nacházela *sín s cihlovými kamny a pecí, patrně opatřenou kachlovým pláštěm. Za kamny se rozkládala vstupní část síně (**G**); podle dobové fotografie bychom vchod přestavěné části boudy hledali na západě budovy. Mladšího data bude zřejmě přistavený záchod (**H**) s kamennou podezdívkou. Stěny celého západního křídla měly roubenou konstrukci a v obytné části do nich byla vsazena čtveřice oken v čelní stěně a po trojicích ve stěnách bočních. Vedle západního křídla je zachován kamenný žlab na vodu (**D**), která sem byla sváděna z Boudeckého potoka dodnes zřetelným korytem podél přístupové cesty od Horních Míseček.

Východní obytné křídlo (**B**), opatřené na střeše zvoničkou, bylo odbouráno v polovině 19. století a jeho základy zničila v severovýchodní části dnešní cesta k Dolním Mísečkám. Vnitřní dispozice obou obytných křídel mohla být odlišná, takže situaci může osvětlit jen *archeologický výzkum. Chlévy byly postupně zbourány po r. 1858. Na severním okraji jejich základů je patrný mladší kamenný nájezd (**C**), sloužící zřejmě

ke svozu sena do zbývající části budov.

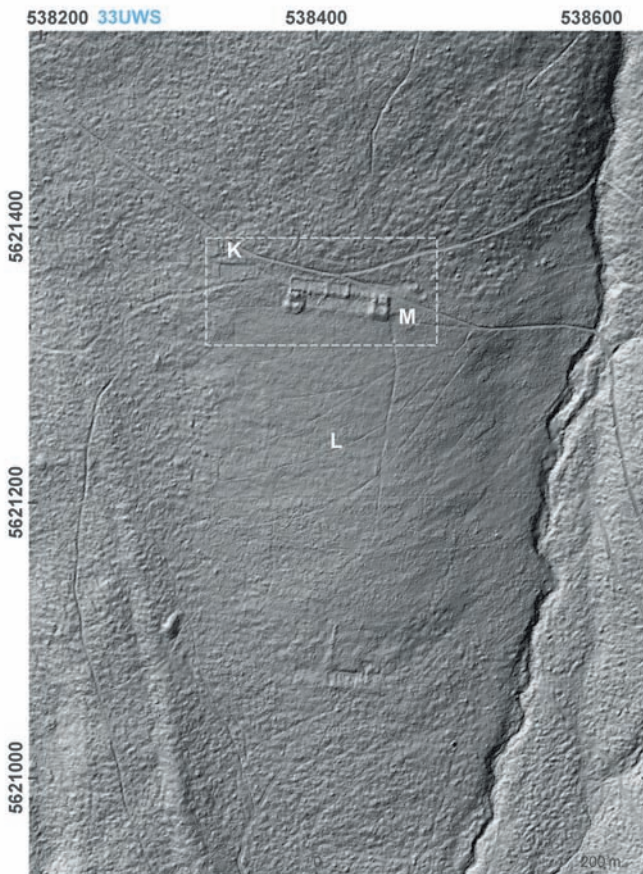
Pod boudou se rozkládala tzv. travní zahrada (**L**) – louka, která byla pravidelně hnojena, zavlažována a kosena. Sklízela se dvakrát až třikrát ročně a představovala hlavní zdroj sena. Na leteckém laserovém snímku jsou v místě louky dobře patrné cesty, po kterých se vozila kejda na hnojení, příp. sváželo seno. Na spodním okraji vymýceného prostoru ležela také dvě políčka, na nichž se pěstovala řepa a zelí. K boudě patřilo ještě 52 ha pastvin nad hranicí lesa a několik seníků.

Ve vzdálenosti asi 12 m severovýchodním směrem od pozůstatku východního křídla budovy se nalézají základy malé kamenné kaple (**J**) o vnitřních rozměrech asi 4 × 5 m, postavené před r. 1743. Pod ní měla stát ještě tři menší hospodářská stavení, jejichž základy již nejsou v terénu patrné. Severozápadně od destrukce boudy se nachází uměle vytvořená plocha (**K**), na které mohla stát původní bouda ze 17. století. [dd]

↗ Fotografie Kotelské boudy z r. 1909; v té době už bouda sloužila jako panská hájenka. Podle Švec 1980.

→ Základy severozápadního rohu západního obytného křídla (E) se vstupní chodbou (G). Foto Z. Kačerová, 2014.

Literatura: Menčík 1899; Lokvenc 1996, 2001, 2007.

Navigační bod: N 50°44'33.97", E 15°32'40.40" (rozcestí severně od boudy).

Přístup: Z parkoviště v Horních Mísečkách k rozcestníku „Horní Mísečky – Jilemnická bouda“ a odtud po zelené turistické značce až na lokalitu k rozcestníku „U Kotelních jam“. Kratší, ale obtížnější cesta vede z parkoviště v Dolních Mísečkách

po silnici směrem na Vítkovice a z ní vpravo po modré turistické značce.

Rizika: Od října do května bývá lokalita pod sněhovou pokrývkou.

Okolí: [1] Vítkovice v Krkonoších (SE), mohyla Hanče a Vrbaty: N 50°45'08.38", E 15°32'51.87" (1,0 km).

[2] Vrchlabí (TU), Krkonošské muzeum: N 50°37'43.94", E 15°36'19.89" (13,4 km).

↑ LLS snímek (stínovaný model) areálu. Snímek ukazuje původní dispozici boudy (M) před přestavbou z r. 1748 (zahrnuje struktury A–F), místo její zaniklé předchůdkyně (K) a prostor bývalé travní zahrady (L) protkané stezkami, po kterých se transportovalo sklizené seno. Data KRMAP, zpracoval Č. Čišecký, 2014.

↖ Výšek z Mannovy mapy z r. 1743 znázorňující luční enklávu Kotelské boudy a původní dispozici boudy před přestavbou. Snímek zachycuje též kapličku a polohu dvou tehdejších polí. Podle Lokvenc 2007.

Archeologický atlas Čech

Vybrané památky od pravěku do 20. století

Archaeological Atlas of Bohemia

Selected sites from prehistory to the 20th century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,
David Novák, Čeněk Číšecký, Zuzana Kačerová,
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, knihovna@arup.cas.cz

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na www.academiaknihy.cz nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.